

**INSTRUIREA ÎN ÎNVĂȚARE
ȘI ÎN DESFĂȘURAREA
PROCESULUI DIDACTIC**

MONA BĂDOI-HAMMAMI

**INSTRUIREA ÎN ÎNVĂȚARE
ȘI ÎN DESFĂȘURAREA
PROCESULUI DIDACTIC**

EDITURA UNIVERSITARĂ
București

Colecția ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI

Redactor: Gheorghe Iovan
Tehnoredactor: Ameluța Vișan
Coperta: Monica Balaban

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.) și inclusă de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (C.N.A.T.D.C.U.) în categoria editurilor de prestigiu recunoscut.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BĂDOI-HAMMAMI, MONA

Instruirea în învățare și în desfășurarea procesului didactic / Mona Bădoi-Hammami. - București : Editura Universitară, 2023

Conține bibliografie
ISBN 978-606-28-1584-4

37

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786062815844

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2023
Editura Universitară
Editor: Vasile Muscalu
B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București
Tel.: 021 – 315.32.47
www.editurauniversitara.ro
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021.315.32.47/ 0745 200 718/ 0745 200 357
comenzi@editurauniversitara.ro
www.editurauniversitara.ro

CUPRINS

INTRODUCERE	9
CAPITOLUL I: INTRODUCERE ÎN PEDAGOGIE ȘI ȘTIINȚELE EDUCAȚIEI	11
Termeni și expresii educaționale	11
1. Educația	11
1.1. Importanța și funcțiile educației	13
1.2. Formele educației	14
1.3. Principalele finalități ale educației.....	22
1.4. Autoeducația.....	23
2. Științele educației	25
2.1. „Științele educației” sau „Știința educației”	27
2.2. Funcțiile științelor educației	27
2.3. Componentele științelor educației	28
3. Pedagogia	28
3.1. Evoluția conceptului de educație până ce s-a ajuns la pedagogie.....	28
3.2. Definierea termenului de pedagogie.....	31
3.3. Tipuri de pedagogie	33
3.4. Principalele ramuri ale pedagogiei	38
3.5. Pedagogia postmodernă.....	40
3.6. Caracteristicile pedagogiei postmoderne.....	41
3.7. Metode și simulări tehnologice în instruirea elevilor conform pedagogiei postmoderne	42
4. Procesul de învățământ.....	44
4.1. Structura procesului de învățământ	46
4.2. Modele ale procesului de învățământ	47
4.3. Caracteristicile generale ale procesului de învățământ	49

4.4. Dimensiunile procesului de învățământ.....	50
4.5. Procesul de învățământ și laturile sale.....	52
4.6. Componentele procesului de învățământ.....	52
5. Didactica	54
5.1. Tipuri de didactică	57
5.2. Justificări pentru adoptarea conceptului de didactică.....	58
5.3. Didactica un sistem cuprinzător și integrat.....	60
5.4. Activitatea didactică	61
5.5. Relația dintre didactică și formarea profesională educațională.....	61
5.6. Componente didactice	63
5.7. Factorii care afectează didactica.....	68
5.8. Triunghiul didactic	70
5.9. Contractul didactic.....	74
6. Cadrele didactice	77
6.1. Competențele didactice necesare, în îndeplinirea diferitelor sarcini didactice ale profesorului în procesul de instruire.....	78
6.2. Percepțiile educaționale ale profesorilor	82
6.3. Competențele esențiale ale profesorului de succes..	85

CAPITOLUL II: PSIHOPEDAGOGIA COMUNICĂRII SAU COMUNICAREA DIDACTICĂ.....

1. Tehnici și mijloace de comunicare eficientă	94
2. Funcțiile principale de comunicare	95
3. Schema procesului de comunicare	96
4. Formele comunicării în clasa de elevi.....	97
5. Comunicarea nonverbală.....	99
5.1. Funcțiile comunicării nonverbale	99
5.2. Tipuri de comunicare nonverbală în clasa de elevi..	100
6. Comunicarea paraverbală.....	101
6.1. Componentele limbajului paraverbal.....	102
7. Comunicarea și influența socială.....	103

CAPITOLUL III: FINALITĂȚILE EDUCAȚIEI.....	104
1. Surse din care provin finalitățile	104
2. Clasificarea finalităților educaționale.....	105
2.1. Finalități educaționale pe termen lung.....	106
2.2. Finalități metodologice pe termen scurt, obiective educaționale	108
3. Obiective de conținut - obiective operaționale.....	112
3.1. Obiectivele comportamentale/ operaționale și importanța lor.....	113
3.2. Standarde, criterii pentru formularea obiectivelor operaționale/comportamentale.....	115
3.3. Clasificarea obiectivelor operaționale/comporta- mentale	116
3.4. Formularea corectă a obiectivelor operaționale.....	144
4. Competențe educaționale	146
4.1. Diferența dintre obiective și competențe	147
CAPITOL IV: CORELAȚIA ÎNTRE EDUCAȚIE, DIDACTICĂ ȘI ÎNVĂȚARE.....	149
1. Educație	149
2. Didactica	150
3. Învățarea	150
3.1. Stiluri de învățare.....	152
3.2. Învățarea din perspectiva psihologică.....	154
3.3. Învățarea în termeni generali	155
3.4. Caracteristicile învățării.....	156
3.5. Condiții de învățare	157
3.6. Analiza comparativă între factorii interni și externi de învățare	158
3.7. Tipuri de învățare.....	160
3.8. Metode pe care profesorul le poate folosi pentru a motiva elevii să învețe	161
3.9. Stiluri de învățare la elevi.....	162
4. Hărțile mentale și modul de utilizare a acestora în domeniul educațional	165
4.1. Etapele de proiectare a hărților mentale	168

4.2. Metodă de gândire pentru crearea unei hărți mentale	170
4.3. Beneficiile hărților mentale	171
CAPITOLUL V: TEORIILE PREDĂRII ȘI ÎNVĂȚĂRII.	173
1. Teoria și modelul de predare	175
1.2. Caracteristicile modelului de predare:	176
1.3. Teoriile predării	176
1.3.2. Teoria inteligențelor multiple	178
1.3.3. Zona de dezvoltare apropiată (zpd) și schele- trepte.....	179
2. Teoriile învățării	180
2.1. Teoria învățării condiționate.....	180
2.2. Teoria asociaționistă	183
2.2.1. Teoria învățării lui b.f. skinner.....	184
2.3. Teoria gestaltistă.....	189
BIBLIOGRAFIE	190

INTRODUCERE

Pentru ca o persoană să exercite profesia de cadru didactic, trebuie să treacă printr-o perioadă de pregătire care va continua chiar și pe perioada învățării sale în domeniul profesional. Însă nici experiența, cultura generală, cantitatea de informații de care dispune sau pregătirea sa academică, nu sunt suficiente dacă nu are o deprindere înnăscută de a comunica informații, o abilitate necesară învățării, cu condiția să fie integrată cu formarea profesională adecvată. În concluzie, este necesar ca o persoană care dorește să între în domeniul educației să cunoască termenii pedagogiei, originea, utilizările și mecanismul de lucru ale acestora.

În această carte vor fi de asemenea prezentați termenii pedagogici, funcțiile lor, utilizarea și originile lor, astfel încât să se poată înțelege mecanismul triadei de bază în acest domeniu al înținerii sau al predării, învățării și evaluării, într-un mod care facilitează realizarea finalităților educaționale în mod eficient în concordanță cu schimbările recente.

Prin urmare, această carte a fost împărțită în următoarele capitole:

- Primul capitol este dedicat explicării aporturilor teoretice ale pedagogiei;
- În al doilea capitol se prezintă psihopedagogia comunicării sau comunicarea didactică;
- În capitolul trei sunt prezentate finalitățile educației;

- În capitolul patru este descrisă învățarea din perspectiva educației și didacticii;
- În capitolul cinci sunt prezentate teoriile predării și învățării.

Această ordine va permite înțelegerea cerințelor profesiei, scopurile educației și modalitățile cele mai simple de a le atinge.

Prin identificarea inputurilor pedagogice, se va facilita înțelegerea teoriilor din acest domeniu și se vor crea legături între acestea pentru a construi o strategie de lucru eficientă în cadrul clasei, asigurându-se profesorul de atingerea principalului scop: că un număr cât mai mare de elevi să dobândească competențe și realizări onorabile, satisfăcătoare nevoilor și orientărilor lor individuale, desigur, proporționale cu cerințele societății.

CAPITOLUL I

INTRODUCERE ÎN PEDAGOGIE ȘI ȘTIINȚELE EDUCAȚIEI TERMENI ȘI EXPRESII EDUCAȚIONALE

În acest capitol se vor descrie principalele delimitări conceptuale, esențiale în formarea viitorilor profesori, care reprezintă baza teoretică a meseriei de cadru didactic, deoarece sunt instrumentele de lucru de care profesorul are nevoie pentru ca să-și construiască strategia aplicabilă de predare-învățare.

Din aceste concepte se vor ramifica alte subconcepte esențiale în cariera didactică.

1. EDUCAȚIA

Există multe opinii despre conceptul de educație și semnificația sa în funcție de diferite filozofii sau medii culturale care se caracterizează și variază în funcție de forțele și factorii care influențează perspectiva și gândirea umană precum filozofia, cultura, factorii sociali, religioși, etc..

Din punct de vedere lingvistic, cuvântul educație are mai multe conotații de creștere, hrănire, tratare și îngrijire.

Din literatura educațională reies multe definiții ale termenului precum:

„Este un proces în care generația adultă își transferă experiența socială și istorică către noua generație emergentă pentru a o pregăti pentru muncă și viață, aceasta fiind o condiție necesară pentru continuitatea supraviețuirii societății și dezvoltării ei ” (Nasr, 1998, p: 15).

Conform gândirii lui Aristotel (385 Î.Hr. - 322 Î.Hr.), cei care educă copiii sunt demni de mai multă onoare decât cei care le dau viață, de aceea pe lângă viața dăruită copiilor și arta de a trăi bine, înainte de toate educă-i. Rădăcinile educației sunt amare, dar fructul este dulce. Un om educat se deosebește de un om needucat, așa cum un om viu se deosebește de un om mort.

Platon (347 Î.Hr.- 427 Î.Hr.), definea educația ca fiind „arta de a forma bunele deprinderi sau de a dezvolta aptitudinile native pentru virtute ale acelor care dispun de ele.”

Educația este instrumentul care este folosit pentru a transfera credințe, cunoștințe și maniere de la o generație anterioară la o generație ulterioară, așa cum a definit-o Platon ca oferind trupului și sufletului toată frumusețea și perfecțiunea posibilă.

Aristotel, în lucrarea sa „Politica”, considera că „Educația trebuie să fie un obiect al supravegherii publice, nu particulare”.

Johann Amos Comenius (1827), în lucrarea sa „Didactica magna”, consideră că la naștere, natura înzestreză copilul numai cu „semintele științei, ale moralității și religiozității”, ele devin un bun al fiecărui om numai prin educație, rezultă că în concepția sa, educația este o activitate de stimulare a acestor „seminte”, și implicit, de conducere a procesului de umanizare, astfel omul ” nu poate deveni om decât dacă este educat”.

Burrhus Frederic Skinner (1904- 1990): „Educația este ceea ce supraviețuiește după tot ce a fost învățat”.

Ambrose Bierce (1842- 1914): ”Educația este cea care-i dezvăluie pe cei înțelepți și-i maschează de cei mai puțin dotați de lipsa lor de înțelegere.”

Mark Twain (1835- 1910): ”Pregătirea înseamnă totul. Conopida nu este altceva decât o varză care a fost educată într-un colegiu”.

John Dewey (1859- 1952) spune că educația este viață și este un proces de adaptare între individ și mediul său, astfel, este un proces care include acțiuni și influențe care vizează creșterea individului în toate aspectele personalității sale, și îl conduc spre perfecționarea funcțiilor sale prin adaptarea la mediul înconjurător.

John Dewey „Educația este ansamblul de procese prin care o comunitate sau un grup social mic sau mare își poate transfera autoritatea sau scopurile dobândite, pentru a-și asigura propria existență și creșterea continuă”.

Conform tendințelor educaționale moderne, educația este un proces de adaptare sau interacțiune între cel care învață și mediul în care trăiește, sau mai poate fi un proces de adaptare la mediul social și natural înconjurător.

Așadar, educația este un proces intenționat, care-i permite individului atingerea propriilor sale scopuri, obiective și prin intermediul ei, el poate să atingă cel mai înalt grad de perfecțiune în diverse aspecte și domenii profesionale și personale.

1.1. IMPORTANȚA ȘI FUNCȚIILE EDUCAȚIEI

Importanța educației pentru toate societățile, rezultă din următoarele aspecte:

- Educația are un rol important în echilibrul ecologic, dezvoltând astfel educația ecologică care are ca scop principal de a transmite iubirea,

importanța naturii și protecția ei, dar și de a crea legături cu mediul înconjurător;

- Educația fiind un factor important în dezvoltarea economică, prin intermediul ei se poate forma personal calificat, dar se și poate investi în forța de muncă prin pregătirea acestora;
- Educația are o importanță mare în dezvoltarea socială, deoarece îndrumă individul să-și asume responsabilitățile sociale și să-și cunoască drepturile;
- Educația este considerată un factor important în construirea statului modern care este în concordanță cu civilizația, ține pasul cu progresul științific și tehnologic, cu scopul de a crea un mediu de o viață demnă, cu securitate, egalitate de șanse și dreptate socială între cetățeni;
- Educația este un factor important în coeziunea socială și unitatea națională. Prin unirea forțelor și tendințelor din societate într-o unitate intelectuală, ne asigurăm de coeziunea societății și coeziunea membrilor săi.

1.2. FORMELE EDUCAȚIEI

La scară mică există două diviziuni ale educației:

- Educația intenționată, cum ar fi instituțiile de învățământ, cu aspect formal/ nonformal, care sunt create pentru atingerea unor finalități educaționale specifice, care formează sistemele educaționale formale și sunt completate de instituțiile non-formale în vederea atingerii nevoilor cetățenilor;
- Educația neintenționată, este cea în care indivizii

învață din toate experiențele lor personale fără a se angaja într-un proces educațional intenționat.

La o scară mai mare sunt incluse următoarele forme de educație:

Educația formală: această expresie este folosită pentru a descrie sistemul educațional organizat pe grupe de vârstă, de la grădiniță până la învățământul superior și include studii academice, programe de specialitate și formare profesională. Cei care sunt înscriși în acest sistem, la parcurgerea unei anumite etape, primesc o adeverință/ diplomă care dovedește competențele dobândite și care îi califică pentru avansarea profesională în sistemul educațional;

Conform lui V. Frunză (2003) “elementele specifice educației formale sunt:

- Educația formală, se realizează într-un cadru instituțional, în instituții create special pentru a asigura ușurarea desfășurării procesului de instruire și formare;
- Se realizează prin implicarea unui personal specializat, cadre didactice calificate, care dispun de o serie de competențe științifice, psihopedagogice, psihosociale și socioafective;
- Vizează întotdeauna realizarea unor finalități de natură educativă și atingerea unor obiective care au fost stabilite anterior și care sunt consemnate în documentele de politică școlară;
- Are ca țel fundamental dezvoltarea armonioasă a personalității umane urmărindu-se toate componentele acesteia: dimensiunea cognitivă, afectivă, psihomotrică și morală;

- Contribuie decisiv atât la formarea culturii generale a elevilor, cât și la formarea culturii profesionale a acestora facilitând integrarea socială și profesională a tinerilor în diversele domenii de activitate;
- Facilitează contactul elevilor cu diversele domenii ale cunoașterii, oferindu-le acestora posibilitatea să dobândească cunoștințe și informații aparținând diverselor științe reprezentate prin disciplinele de învățământ care intră în structura curriculumului școlar;
- Oferă elevilor posibilitatea să-și formeze o serie de deprinderi, abilități, priceperi care să le faciliteze progrese în activitatea de instruire în dobândirea viitoarei profesii. “ (Frunză, 2003, pg. 50-51)

Educația informală: este un proces de învățare pe tot parcursul vieții, direct sau indirect, în care toți indivizii dobândesc aptitudini, valori, abilități și cunoștințe din experiențele de viață cotidiene și din influențele și resursele educaționale ale mediului fără o planificare sistematică intenționată, cum ar fi experiențele dobândite în timpul călătoriilor și apropierii de oameni noi, sau vizitând locuri noi, intenționat individual, adică fără profesor sau ghid. De exemplu, o persoană decide să învețe să cânte la un instrument muzical singură, fără a apela la o persoană specializată;

Educația nonformală: este orice activitate educațională organizată în afara sistemului instituțional formal de educație (grădiniță, școală, institut sau universitate etc.), indiferent dacă este separată sau parțial conectată la o activitate educațională mai extinsă, astfel încât să fie prezentată unui anumit grup de învățare și urmărește să

atingă obiective clare. Cei înscriși la astfel de cursuri neoficiale obțin un certificat de participare sau de apreciere care îi poate califica pentru promovarea profesională, nu academică.

Obiectivele vizate în educația nonformală, conform lui V. Landsheere, sunt: (V. Landsheere, 1992, p: 566)

- 1- Susținerea celor care doresc sa-și dezvolte activitățile în particular în diferite domenii;
- 2- Ajutarea populației pentru a exploata mai bine resursele locale sau personale;
- 3- Alfabetizarea;
- 4- Dezvoltarea profesională sau inițierea într-o nouă activitate;
- 5- Educația pentru sănătate sau timpul liber etc. (Frunză, 2003, p. 53)

Educația nonformală include două tipuri de activități și anume:

Activitățile din afara clasei: care includ, cercuri, discipline de învățare și formare, cenacluri literare, ansambluri artistice și sportive etc., care sunt organizate conform posibilităților, opțiunilor și așteptările elevilor care asigură atingerea unor forme flexibile de activități;

Activitățile specifice educației nonformale realizate în afara școlii se pot împărți în două categorii astfel:

- Activități nonformale de nivel preșcolar adresate petrecerii timpului liber în care sunt incluse activitățile extracuriculare precum, tabere, spectacole etc.;
- Activități parașcolare organizate ca soluții alternative de perfecționare, reciclare, instruire personală. (V. Frunză, 2003. p:53)

Analiza comparativă între primele trei tipuri de educație, după S. Cristea.

Tabel (1) Analiza comparativă între următoarele forme de educație: formală, nonformală și informală. (Cristea, Curriculum pedagogic, 2006, pg. 196-197)

Trăsătura caracteristică	Educația formală	Educația nonformală	Educația informală
Locul de desfășurare	Într-un cadru instituționalizat (școli și universități), prin intermediul sistemului de învățământ, structurat pe trepte școlare și pe ani de studii.	Într-un cadru instituționalizat, dar situat în afara școlii. „Școala paralelă”	În afara unui cadru instituționalizat din punct de vedere pedagogic, pe stradă, în magazine, în grupul de prieteni etc..
Finalități educative	Sunt deduse din idealul educațional și sunt cuprinse în documentele școlare; sunt elaborate pe termen lung și sunt generale.	Scopurile sunt complementare educației formale, cu accent pe anumite laturi ale personalității individului; sunt elaborate pe termen scurt și sunt specifice.	Sunt de altă natură decât cea pedagogică și vizează un câmp mai larg.
Conținutul	Este structurat, standardizat, organizat și eșalonat pe cicluri, niveluri și ani de studii în documentele școlare; are un caracter aplicativ	Conținutul, mai flexibil, este prevăzut în documente special elaborate și diferențiat după vârstă, sex, interes, aptitudini, categorii socio-profesionale	Influențele fiind întâmplătoare, conținutul este variat, nediferențiat, neorganizat ori structurat din punct de vedere

Trăsătura caracteristică	Educația formală	Educația nonformală	Educația informală
	întârziat.	etc.; are un caracter aplicativ imediat.	pedagogic; în anumite situații, tinde către organizare.
Agenți implicați	Responsabilitatea revine cadrelor didactice, investite cu acest rol, având o pregătire specială, adresându-se unui public cu statut de elev sau de student.	Educatorii nonformali sunt moderatori, animatori, adresându-se publicului larg interesat.	Educatorii informali pot fi părinții, prietenii, colegii, rude sau persoane pregătite special pentru aceasta.
Contextul metodic și dotarea materială	Dispune de un cadru metodic și material investit special cu funcții pedagogice specifice.	Strategiile sunt căutate în scopul menținerii interesului, iar dotarea materială tinde să fie de ultimă oră.	Nu dispune de un context metodic și material organizat.
Evaluarea	Este stresantă, exterioară și se soldează cu note sau calificative pe baza cărora se asigură promovarea.	Este mai puțin evidentă; se bazează pe autocontrol; uneori se acordă diplome și certificate de participare.	Este o „evaluare” realizată social.
Variabila în timp	Educația formală ocupă mai puțin de 1/3 din viața individului, fiind însă cea mai importantă ca premiză a formării și dezvoltării personalității.	Ocupă acea parte din timpul individului pe care acesta i-o alocă.	Este un proces care durează toată viața.

Educația recurentă: Acest termen a apărut la începutul anilor șaptezeci și este definit ca o strategie educațională cuprinzătoare pentru toți cetățenii după etapa obligatorie de învățământ care se extinde pentru a include toate etapele vieții în mod alternativ, unde acest tip de educație înlocuiește alte activități precum munca, timpul liber și pensionarea, în funcție de nevoile individuale ale cursanților și de nevoile pieței muncii în schimbare (cursuri ISDL).

Este un proces de învățare care nu se limitează la o etapă de vârstă și include participarea intermitentă și periodică la programe de formare educațională, cu scopul de a elimina diferențele dintre educație și alte activități, în special munca, în vederea realizării principiului dezvoltării pe tot parcursul vieții (Houghton, V., P., Richardson, k., 1974).

Educația continuă: Potrivit lui Thomas, S. , 1981 este un sistem de învățământ care include educația formală și nonformală, iar componentele și instituțiile sale sunt determinate în cadrul unor scopuri educaționale specifice și nu în cadrul vârstei cronologice sau al condițiilor cursanților.

Educația continuă ar trebui să fie disponibilă tuturor, la toate vârstele, fie că este obligatorie sau opțională, fie că necesită normă întreagă sau cu jumătate de normă.

Educația continuă diferă de alte activități educaționale din comunitate prin faptul că oferă unei persoane o recunoaștere generală sau un certificat pentru cei care își finalizează programele și astfel, se potrivește așa-numitei educații deschise, sau cea care s-a numit și **educație continuă** (educație suplimentară). În general, **Educația continuă** este un tip de învățare și reînvățare, formare și recalificare pentru a răspunde cerințelor profesionale,